

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(6)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 248 sahifa,
22-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

“Kitobxonlar klubi” modelining ingliz tili to‘garak mashg‘ulotlarida o‘quvchilarning kognitiv kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmlari.....	10
Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	
Bo‘lajak pedagoglarning kasbiy faoliyatida suggestiv yondashuvning o‘rni	14
Arolov Davronjon Davlataliyevich	
Akmeologik yondashuv asosida maktabgacha ta‘lim direktor o‘rinbosarlarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish	19
Asatullayeva Sitora Dilmurod qizi	
Hozirgi o‘zbek tilida neologizmlarning tarixi va bugungi kun taraqqiyoti.....	22
Bektosheva Mehinbonu Abdumalik qizi	
Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari bolalarida jamoada ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	26
Djurayeva Dilfuza Nuriddin qizi	
Korpus lingvistikasi vositalari yordamida bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining til tahlili ko‘nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	30
Eshonqulova Sarvinoz Yashinovna	
Talabalarning shaxsiy sifatlarini rivojlantirishda sun‘iy intellektning o‘rni va ahamiyati.....	35
Hojiyeva Nasiba Bahodirovna	
Logopedik mashg‘ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish moduliga oid mustaqil ta‘lim topshiriqlarini integrativ modellashtirishning innovatsion texnologiyalari.....	39
Ibroximova O‘g‘iloy Inomjon qizi	
Jismoniy tarbiya darslarida ortiqcha vaznli bolalarga differensial yondashuvning ahamiyati	43
Yuldashev Bobirjon Noibjon o‘g‘li	
Maktabgacha ta‘lim tashkilotida xalq og‘zaki ijodi vositasida bolalarning axloqiy sifatlarini shakllantirishning ahamiyati.....	48
Muradxanova Munisaxon Ikrom qizi	
Bo‘lajak psixologlarda altruistik xulq motivlarini rivojlantirishning psixologik imkoniyatlari	54
Nusratova Mexriniso Baxshilloevna	
Inklyuziv ta‘lim tushunchasi va uning zamonaviy pedagogik paradigmalar tizimidagi o‘rni.....	59
Pulatova Dilfuza Azamkulovna	
Magistrlarda “Imposter sindromi”ni yengish orqali kreativ salohiyatni rivojlantirishning psixologik mexanizmlari.....	66
Qayumov Baxtiyor Zokirjon o‘g‘li	
Kichik maktab yoshidagi bolalar nutqining fonematik rivojlanishi	70
Qurbonova Sevara Suyunovna	
Mikrobiologiya ta‘limida individual pedagogik texnologiyalarni joriy etish mexanizmlari	74
Raxmatov Oxunjon Soibjonovich	
“Estetik tarbiya”, “kreativ kompetensiya”, “estetik tarbiya mexanizmlari” tushunchalarining konseptual asoslari.....	79
Saidova Feruza Akramovna	
Zamonaviy ta‘lim jarayonida neyropedagogika yordamida nutqiy ko‘nikmalarni rivojlantirish.....	84
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
“So‘nggi jadid” Begali Qosimovning ilmiy-pedagogik merosi.....	88
Toxirova Dilshoda Inom qizi	
Ona tili darslarida o‘qib tushunish ko‘nikmasini rivojlantiruvchi mashq va topshiriqlar ustida ishlash	92
Turg‘unova Nilufar Muxiddin qizi	
Ingliz, golland va o‘zbek tillaridagi frazeologizmlarning lingvostatistik xususiyatlari.....	96
Xaydarova Go‘zalxon	

Maktabgacha yoshdagi bolalarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishda yumshoq ko'nikmalarning ahamiyati.....	101
<i>Xolmatova Dilshoda Sherali qizi</i>	
Farzandlarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda oilaning pedagogik imkoniyatlari	105
<i>Yusupova Diloromxon Sabirdjanovna</i>	
Yoshlarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali sotsial manipulyativ ta'sirlarga psixologik barqarorlikni shakllantirish.....	109
<i>Qosimova Sarvinoz Baxtiyorovna</i>	
O'quvchilarda modellashtirish ko'nikmalarini shakllantirishga ko'maklashadigan faoliyat usullari	114
<i>Abdurazzaqov O'ktam Abduqayumovich</i>	
Dizartriya shakllarining klinik-patogenetik tahlili va differensial diagnostikasi	120
<i>Axmedova V. T.</i>	
Boshlang'ich sinflarda fanlararo yondashuvga asoslangan integrativ topshiriqlar ishlab chiqishning uslubiy asoslari.....	127
<i>Elmurodova Inoyat Abdumutalibovna</i>	
Deviant xulq-atvorli o'smirlar ijtimoiylashuvining psixologik determinantlari.....	132
<i>Elov Ziyodullo Sattorovich</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalar o'quv natijalarini baholashning pedagogik modeli.....	138
<i>Ernazarov Mirzohid Yo'ldosh o'g'li</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida biokimyo fanini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi	145
<i>Mamadaliyeva Zarina Raxmat qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv tilshunoslikni joriy etish masalalar	150
<i>Mamatova Gulshan Amankulovna</i>	
Doston musiqiy merosini o'rganishni uslubiy takomillashtirish mazmuni.....	153
<i>Qo'shayev Ilhom Axtamovich, Nasirova Sevinch Ismatovna</i>	
"Elektr yoritish" fanida mustaqil ta'limning zamonaviy shakllari.....	157
<i>Nasretdinova Feruza Nabiyeвна</i>	
Maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarda sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirish	162
<i>Nazarova Dildora Asatovna, Kuchkorova Robiya Shuxrat qizi</i>	
Dual ta'limda oliy ta'lim va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning mazmuni.....	167
<i>Qoraboyeva Zohidaxon To'lanboyevna, Tursunbayeva Sevara Abdullo qizi</i>	
A Methodological Model for Developing Pedagogical Reflection in Pre-Service EFL Teachers.....	172
<i>Rahimberdiyeva Maftuna Rakhimberdi kizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda sog'lom turmush tarzining kasbiy kompetentlikka ta'siri	177
<i>Raximova Saboxat Qaxramon qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda interaktiv texnologiyalar va faol ta'lim metodlarining samaradorligi	182
<i>Safarova Nigora Nasilloevna</i>	
Maktabgacha ta'lim jarayonida interfaol usullarning mazmuni, turlari va funksional ahamiyati.....	190
<i>Safarova Soliha Ilhomovna</i>	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash jarayonida diagnostik metodlardan samarali foydalanishning ahamiyati...	196
<i>Saotmuratova Zebo Yuldash qizi</i>	
Musiqqa ta'limida interfaol metodlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari.....	200
<i>Saparov Raxim Muratbayevich</i>	
Maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish ijtimoiy zarurat sifatida.....	204
<i>Xolmatova Yodgoroy Baxtiyorjon qizi</i>	
Energetika fanlarini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik afzalliklari.....	208
<i>Zoxidov Iqboljon Zokirjonovich</i>	
Методическая модель контекстуального обучения в формировании лингвокультурной компетенции при обучении русскому языку в национальных группах	213
<i>Рустамова Ферузaxon Махмуджановна</i>	

Integrating Artificial Intelligence into EFL Academic Writing Instruction: Opportunities, Challenges, and Pedagogical Implications.....	218
Allamurodov Elyor Tursun ugli	
Sahna nutqida adabiy tur va janrlarning metodik talqini.....	223
Dilrabo Jumanova	
Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim ekotizimi: imkoniyatlar va xavflar	227
Oqil Ochilov Lutfullo o'g'li	
Z avlod bilan ishlashda ta'lim va tarbiyaga oid zamonaviy tendensiyalar	232
Ravshanov Sanjar Tolibjonovich	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash jarayonida diagnostik metodlardan samarali foydalanishning ahamiyati...	235
Saotmuratova Zebo Yuldash qizi	
Tarixiy-ilmiy materiallar va zamonaviy texnologiyalar integratsiyasi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining geometrik tafakkurini rivojlantirish metodikasi.....	239
Toshpulatova Mamura Ismailovna, Mannonova Dilafro'z Ravshan qizi	
Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarish va muvofiqlashtirish ...	244
Xakimov Abdug'ulom Soyibjonovich	

Safarova Nigora Nasilloevna
Buxoro davlat pedagogika institutining ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, p.f.f.d. (PhD), dotsent

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INTERAKTIV TEXNOLOGIYALAR VA FAOL TA'LIM METODLARINING SAMARADORLIGI

Annotatsiya: Maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish masalasi faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar orqali ko'rib chiqiladi. Kompetentlik deb nafaqat nazariy va amaliy tayyorgarlik natijasida, balki mutaxassisning shaxsiy rivojlanishi orqali erishiladigan professionalizm darajasi tushuniladi. Aynan pedagogikani o'qitish jarayonida faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar bo'lajak o'qituvchining kompetentligini ta'minlaydigan eng muhim shaxsiy sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi, bu esa professional vazifalarni mustaqil va mas'uliyatli bajarishga imkon beradi. Pedagogikani faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalardan foydalangan holda, biz talabaniy subyektligini shakllantirishga ta'sir ko'rsatamiz, shuningdek, talabaniy shaxsiy tuzilmasini pedagog shaxsining tuzilmasiga mos ravishda qayta tashkil etish uchun sharoitlar yaratamiz. Bu esa bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi va keyinchalik mustaqil professional faoliyatda kasbiy mahoratga erishish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: faoliyat, vazifa, intellektual, ma'naviy-axloqiy, emotsional, intraaktiv o'qitish usullari, ekstraaktiv o'qitish usullari, polilog, interaktiv texnologiyalar, faol ta'lim metodlari.

Abstract: This article examines the problem of developing the professional competence of future teachers through the use of active teaching methods and interactive technologies. Competence is understood as a level of professionalism achieved not only through theoretical and practical training but also through the personal development of a specialist. In the process of teaching pedagogy, active teaching methods and interactive technologies contribute to the formation of the most important personal qualities that ensure the competence of future teachers, enabling them to independently and responsibly perform their professional tasks. By applying active teaching methods and interactive technologies in teaching pedagogy, we influence the development of students' subjectivity and create conditions for restructuring the student's personal structure in accordance with the personality structure of a teacher. This serves as the foundation for the formation of the professional competence of future teachers and, in the future, allows them to achieve professional mastery in independent professional activity.

Key words: activity, task, intellectual, spiritual and moral, emotional, interactive teaching methods, extra-active teaching methods, polylogue, interactive technologies, active teaching methods.

Аннотация: В статье рассматривается проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей посредством активных методов обучения и интерактивных технологий. Под компетентностью понимается уровень профессионализма, достигаемый не только в результате теоретической и практической подготовки, но и через личностное развитие специалиста. Именно в процессе преподавания педагогики активные методы обучения и интерактивные технологии способствуют формированию важнейших личностных качеств, обеспечивающих компетентность будущего учителя, что позволяет ему самостоятельно и ответственно выполнять профессиональные задачи. Используя активные методы обучения и интерактивные технологии в преподавании педагогики, мы оказываем влияние на формирование субъектности студента, а также создаём условия для перестройки личностной структуры студента в соответствии со структурой личности педагога. Это служит основой для формирования профессиональной компетентности будущего учителя и в дальнейшем позволяет достигать профессионального мастерства в самостоятельной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: деятельность, задача, интеллектуальный, духовно-нравственный, эмоциональный, интерактивные методы обучения, экстраактивные методы обучения, полилог, интерактивные технологии, активные методы обучения.

KIRISH

Kasbiy kompetentlik professionalizmni rivojlantirishning bir bosqichi hisoblanadi. Kasbiy kompetentlik - bu mutaxassisning ishbilarmonlik va shaxsiy sifatlarini integratsiyalashgan xarakteristikasi bo'lib, u nafaqat bilim, ko'nikma va tajriba darajasini aks ettiradi, balki standart va ayniqsa ijodiy yondashuvni talab qiladigan noodatiy vazifalarni turli ijtimoiy va kasbiy vaziyatlarda mos va samarali hal qila olish qobiliyati orqali ham namoyon bo'ladi ^[1].

Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlashning maqsadini kasbiy kompetentlikni shakllantirish deb belgilash orqali, biz uzluksiz kasbiy rivojlanish uchun sharoit yaratamiz, chunki kompetentlikni shakllantirish, avvalo, mutaxassisning shaxsini rivojlantirishni talab qiladi.

Zamonaviy kasbiy ta'lim sohasidagi tadqiqotchilarning fikricha, pedagogning kasbiy rivojlanishi - bu uning pedagogik faoliyatda kasbiy jihatdan muhim shaxsiy sifatlar va qobiliyatlarning, professional bilim va ko'nikmalarining o'sishi, shakllanishi, integratsiyalashuvi va amalga oshirilishi, lekin eng muhimi - pedagogning o'z ichki dunyosini faol va sifatli tarzda o'zgartirishi bo'lib, natijada uning shaxsiy tuzilishi va hayot faoliyati uslubi tubdan yangilanadi ^[2].

Biz bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini pedagogikani faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar orqali shakllantirish masalasi haqida fikr yuritamiz. Aynan pedagogikani o'qitish jarayonida faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar bo'lajak o'qituvchining kompetentligini ta'minlovchi eng muhim shaxsiy sifatlarini shakllantirishga xizmat qiladi, bu esa professional vazifalarni mustaqil va mas'uliyatli bajarishga imkon beradi.

Pedagogikani faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalardan foydalangan holda, biz bo'lajak o'qituvchilarning subyektligini shakllantirishga ta'sir ko'rsatamiz. Shu tariqa, talabning shaxsiy tuzilmasini pedagog shaxsining tuzilmasiga mos ravishda qayta tashkil etish sharoitlari yaratiladi, bu esa kasbiy kompetentligini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi va keyinchalik mustaqil professional faoliyatda kasbiy mahoratga erishish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kasbiy kompetentlik tushunchasining mazmunini aniqlash muhim ilmiy masalalardan biri hisoblanadi. S.I. Ojegov izohli lug'atida "kompetent" atamasi muayyan sohada yetarli bilim va tajribaga ega bo'lgan, shu sohada nufuzli hamda malakali mutaxassis sifatida talqin etiladi. "Kompetensiya" tushunchasi esa shaxs chuqur xabardor bo'lgan yoki faoliyat yuritadigan masalalar doirasini anglatadi ^[3].

Ilmiy adabiyotlarda "kompetentlik" va "kompetensiya" tushunchalari ko'pincha o'zaro yaqin ma'noda qo'llansa-da, kompetensiyaviy yondashuv doirasida ular o'rtasida muayyan farqlar mavjudligi ta'kidlanadi. Jumladan, A.P. Juravlyov, A.K. Markova, L.M. Mitina, A.I. Shcherbakov kabi olimlarning tadqiqotlarida kompetentlik shaxsning egallagan bilimlari, o'quv va hayotiy tajribasi, shuningdek, qadriyatlariga tayangan holda mustaqil ravishda faoliyat yuritish qobiliyati sifatida izohlanadi. Mazkur qobiliyat bilish jarayoni hamda ta'lim amaliyoti davomida shakllanib boradi. Kompetensiya esa, aksincha, shaxs kompetentlikni namoyon etishi lozim bo'lgan faoliyat sohasi yoki muayyan yo'nalishni anglatadi. Shunday qilib, kompetentlik va kompetensiya tushunchalari mazmun jihatidan bir-biriga yaqin bo'lsa-da, ular aynan bir xil emas, balki o'zaro bog'liq bo'lgan, biroq turli mazmunni ifodalovchi ilmiy kategoriyalar sifatida qaraladi.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda ham kompetentlik tushunchasi hamda u bilan bog'liq bo'lgan jihatlar yuzasidan turli xil ta'rif va yondashuvlar mavjud.

J. Ravenning nazariy konsepsiyasiga ko'ra, kompetentlik shaxs uchun shaxsan ahamiyat kasb etuvchi faoliyat jarayonida namoyon bo'ladigan bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlarning o'zaro uyg'unlashgan, integrativ tizimi sifatida talqin etiladi. Bu nuqtai nazardan, kompetentlikni aniqlashda faoliyatning subyekt uchun qadriyat sifatidagi ahamiyati hal qiluvchi omil sifatida e'tirof etiladi. Shu bilan birga, shaxsning faoliyatdagi amaliy qobiliyati uning shaxsiy maqsad va qiziqishlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu kompetentlikni shakllantirishda asosiy me'yor sifatida xizmat qiladi. Shunday qilib, kompetentlik konsepsiyasi nafaqat bilim va ko'nikmalar yig'indisi, balki subyektiv qadriyatlar va amaliyot bilan mukammal bog'langan integrativ tushuncha sifatida qaraladi ^[4].

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, kompetentlik tanlangan sohada samarali professional faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan aniq, diagnostika qilinishi mumkin bo'lgan bilimlar, ko'nikmalar, malaka hamda tushunish va munosabatlar integrativ majmuasi sifatida qaraladi ^[5].

Britaniyalik faylasuf va sotsiolog K. Vinchning fikricha, kompetentlik muayyan shart-sharoitlar bilan belgilangan xulq-atvor yoki faoliyatga asoslanadi, ya'ni ma'lum bir vaziyatda berilgan parametrlarga muvofiq ravishda vazifani bajara olish qobiliyatini anglatadi ^[6].

Amerikalik tadqiqotchi R. Meyersning ^[7] fikriga ko'ra, kompetentlik shuningdek, shaxsning oldindan belgilangan shart-sharoitlarda ishlab chiqarishda qabul qilingan yoki boshqa rasmiy standartlashtirish talablariga mos keluvchi kompetent darajada topshiriqlarni bajara olish qobiliyatini ham ifoda etadi. Kompetentlik nafaqat

ma'lum faoliyat mezonlariga rioya qilishni, balki xulq-atvoriga oid vazifalarini amaliy jihatdan namoyon etishni ham nazarda tutadi.

Shunday qilib, kasbiy kompetentlik – bu professional tayyorgarlik hamda shaxsning professional faoliyat vazifalari va majburiyatlarini bajarish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Shu nuqtai nazardan, kasbiy kompetentlikni professional tayyorlik bilan tenglashtirish mumkin. Biroq yuqorida ta'kidlanganidek, kompetentlik tayyorgarlik darajasidan yuqori bo'lgan professionalizm darajasini ifodalaydi.

Farqi shundaki, kompetentlik nafaqat nazariy va amaliy tayyorgarlikni o'z ichiga oladi, balki asosan kasbiy faoliyat doirasidan tashqari yoki kasbdan ustun xususiyatlarga ega bo'lgan boshqa komponentlarni ham qamrab oladi. Shu bilan birga, bu komponentlar zamonaviy mutaxassis uchun muhim hisoblanadi.

Birinchi, bu shaxsning yo'nalishi, o'zini takomillashtirishga intilishi, qadriyatlar bilan bog'liq munosabatlari, o'zini tahlil qilish va refleksiya qilish qobiliyati kabi shaxsiy sifatlarini o'z ichiga oladi. Kompetent mutaxassisning ajralib turuvchi xususiyati shundaki, u mavjud qarorlar orasidan eng optimalini tanlashga, noto'g'ri qarorlarni esa asoslab rad etishga qodir bo'ladi.

Kasbiy kompetentlik mohiyatini o'qituvchilarning kasbiy faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari orqali aniqlash mumkin. Pedagogik faoliyatni tahlil qilish bizga o'qituvchilarni tayyorlash doirasida "kasbiy kompetentlik" toifasini aniqroq belgilash va ushbu kompetentlikning mazmuni hamda tuzilishini ishlab chiqish imkonini beradi.

"Faoliyat" tushunchasining ilmiy ta'rifiga murojaat etsak, falsafiy yondashuvda faoliyat insonga xos bo'lgan o'ziga xos faollik shakli sifatida talqin etiladi. U odamlar manfaatlarini yo'lida borliqni maqsadga muvofiq ravishda o'zgartirishga qaratilgan ongli jarayon hisoblanadi. Shundan kelib chiqib, faoliyatning asosiy belgisi uning insonga xos xususiyatga egaligidir. Inson faoliyat subyekti sifatida, avvalo, onglilik, dunyoga nisbatan motivlangan munosabat va ijodiy mustaqillik bilan tavsiflanadi. Shu sababli, pedagogik faoliyatning tabiati va mohiyatini anglash insonga xos bo'lgan sifatlar majmuasini, ya'ni uning o'zini va obyektiv borliqni ongli ravishda o'zgartirishga qodir subyekt sifatidagi xususiyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilishni taqozo etadi.

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, faoliyat murakkab tuzilishga ega va quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: ehtiyoj - motiv - maqsad - maqsadga erishish vositasi - harakatlar - operatsiyalar (harakatlarni bajarish usullari). Shunday qilib, faoliyat motivatsiyalangan va maqsadli harakatlarga asoslangan. "Vazifa" va "vazifalarni hal etish" tushunchalari milliy psixologiyada ongli va maqsadli, maqsadga yo'naltirilgan harakat tushunchasi bilan chambarchas bog'liq. S.L. Rubinshteynning fikriga ko'ra, "ongli inson harakati - bu ma'lum darajada vazifani hal etishdir..." [8, 541-bet]. Boshqacha qilib aytganda, faollik faoliyatning eng muhim tarkibiy qismi sifatida uni atrof-muhitdagi vazifalarni aniqlash, rejalashtirish va hal etish jarayoni sifatida tavsiflaydi.

Shunday qilib, faoliyat - bu obyektlarni o'zgartirish, subyektlar va obyektlarning faol o'zaro ta'siri orqali ularning rivojlanishi va o'zini o'zi rivojlantirishini ta'minlashga qaratilgan vazifalarni hal etishning maqsadga yo'naltirilgan jarayonidir. Shunga ko'ra, pedagogik faoliyat – bu doimiy ravishda o'zgarib turadigan sharoitlarda o'quvchilar va o'qituvchining o'zini o'zi tarbiyalash, rivojlantirish va o'zini o'zi rivojlantirishiga qaratilgan cheksiz miqdordagi pedagogik vazifalarni hal qilishga yo'naltirilgan faoliyatdir. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, pedagogik vazifa pedagogik faoliyatning birligidir.

Har qanday pedagogik tizim doirasida pedagogik faoliyat turli darajadagi murakkablikka ega bo'lgan beqiyos miqdordagi vazifalarni o'zaro bog'liq ravishda hal etish ketma-ketligi sifatida namoyon bo'ladi. Pedagogik vazifa – bu "o'qituvchilar va talabalarning ma'lum bir maqsadga qaratilgan o'zaro ta'siri bilan tavsiflangan ta'lim va tarbiyaning moddiylashtirilgan holatidir" [9, 87-bet].

Pedagogik faoliyatning asosiy xususiyati shundaki, bu faoliyat doimiy ravishda subyekt-subyekt munosabatlari shaklida olib boriladi, ya'ni o'qituvchi va o'quvchi o'zaro faol hamkorlikda ishtirok etadi. Pedagogik ta'sir obyekti talabador va shuning uchun obyekt bir vaqtning o'zida o'z faoliyatining subyekti sifatida ham ishlaydi. Shuning uchun faoliyat haqida pedagogik faoliyatning o'ziga xos xususiyati sifatida gapirganda, o'qituvchi va talabani ham faoliyatini hisobga olish kerak. Bu holda "pedagogik ta'sir" haqida emas, balki "o'zaro ta'sir" haqida gapirish to'g'riroq, chunki o'qituvchining faoliyati talabalarning faolligini rag'batlantirishga qaratilgan bo'lib, bu oxir-oqibat birgalikdagi natijalarga erishish uchun muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarga olib keladi. Pedagogik faoliyatning obyekti aynan pedagogik vazifa bo'lib, u eng umumiy ma'noda pedagogik voqelikni va talabani o'zini o'zgartirishga qaratilgan bo'ladi.

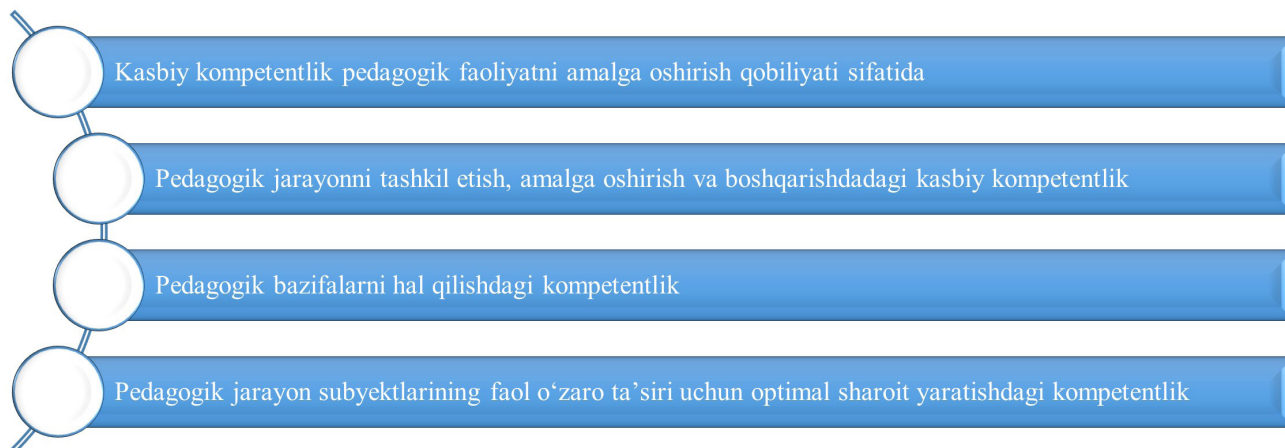
Pedagogik o'zaro ta'sirning har bir ishtirokchisi, birinchi navbatda, o'zining rivojlanishi uchun sharoit yaratadi. Shu bilan birga, talabani faolligi ko'p jihatdan o'qituvchining mavqei va faolligi bilan belgilanadi, deb hisobga olish kerak. O'qituvchi nuqtai nazaridan talabani faolligini saqlab qolish bilan birga, ularning faoliyati meta-faoliyat, ya'ni boshqa faoliyatlarni tashkil qilish va boshqarish, talabalarni rag'batlantirish va jalb qilish uchun maqbul sharoitlar yaratish hamda ularning shaxsiyatini rivojlantirishga qaratilgan faoliyat vazifasini bajaradi.

Shunday qilib, pedagogik faoliyatning falsafiy va pedagogik jihatlari hamda pedagogik jarayonning tarkibiy birligini hisobga olgan holda, uning ta'rifini quyidagicha aniqlashtirish mumkin: pedagogik faoliyat – bu o'qituvchilarning kasbiy faolligi bo'lib, u pedagogik jarayonni tashkil etish va boshqarishga qaratilgan professional

faoliyatdir. Ushbu faoliyat subyektlarning rivojlanishi va o'zini o'zi rivojlantirish maqsadida faol o'zaro ta'sir uchun maqbul sharoitlar yaratish bilan bog'liq muammolarni aniqlash va hal qilish jarayonini o'z ichiga oladi.

Pedagoglarni kasbiy tayyorlash jarayonida kasbiy kompetentlikni shakllantirish eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Kasbiy kompetentlikning mohiyati pedagogik faoliyat ta'rifidan kelib chiqib aniqlanadi va quyidagi mantiqiy zanjir asosida izohlanadi (1-rasm).

1-rasm: O'qituvchining kasbiy kompetentligi

Shunday qilib, pedagogning kasbiy kompetentligi – bu murakkab shaxsiy tuzilma bo'lib, uni quyidagi asosiy ko'rsatkichlar bo'yicha baholash mumkin:

- u boshqa odamlarga o'rgatmoqchi bo'lgan bilim va tushunchalar darajasi, shuningdek, o'quvchilarida va o'zida shakllantirmoqchi bo'lgan shaxsiy sifatlar;
- shaxsni rivojlantirish texnologiyasini o'zlashtirish darajasi, o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish bilan bog'liq vazifalarni bir vaqtda bajarishga erishish qobiliyati;
- o'z faoliyatini va mavjud ijtimoiy-pedagogik vaziyatni baholash qobiliyati;
- shu asosda pedagogik vazifalarni shakllantirish qobiliyati.

Shu sababli, kasbiy kompetentlik tarkibiga nazariy va amaliy kompetentlik kiradi (ushbu ikki komponent kasbiy faoliyatga tayyorlik asosini tashkil etadi), shaxsiy kompetentlik esa tarkibni shakllantiruvchi komponent bo'lib, kasbiy rivojlanishning asosini tashkil qiladi.

Kasbiy kompetentlikni shakllantirishning maqsadi shunchaki malakali pedagog, o'qituvchi yoki tarbiyachini tayyorlash emas, balki o'z kasbiy faoliyatida subyekt bo'la oladigan ijodiy shaxs sifatida mutaxassisni rivojlantirishdir. Talabaga birinchi kursdan boshlab kasbni egallash jarayonida o'zini amalga oshirish, o'zini tashkil etish, o'zini tarbiyalash, o'zini rivojlantirish va o'zini harakatga keltirish imkoniyatlarini yaratish zarur. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonni tashkil etishga alohida talablarni qo'yadi.

Bizning fikrimizcha, pedagogik jarayonni takomillashtirish faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalardan foydalanish orqali talabalarning kognitiv faolligini faollashtirish muammosini hal qilish orqali amalga oshirilishi lozim.

Pedagogikada faol ta'lim metodlariga nisbatan yetarlicha aniq va ravshan ta'rif mavjud emas. Faol ta'lim metodlari tarixiy kategoriya hisoblanadi. Mavjud bilimlarni o'zlashtirish va ularni amaliy qo'llash ta'limdagi yagona vazifalar bo'lgan davrlarda birinchi o'rinda shu vazifalarga mos faol ta'lim metodlari turardi va aynan shu yo'nalishda bo'lajak pedagoglarni tayyorlash amalga oshirilgan.

Zamonaviy sharoitlarda ta'lim va o'qitishning asosiy maqsadi - o'zini o'qitish va o'zini rivojlantirishga qodir, jamiyatda, madaniyatda va kasbda erkin hamda kompetent tarzda o'zini belgilay oladigan shaxsni tarbiyalashdir. Rivojlantiruvchi ta'limning birinchi o'rindagi vazifasi – o'quvchining shaxsiy fazilatlarining barcha sohalarida (intellektual, ma'naviy-axloqiy, emotsional va shaxsiy) ijodiy salohiyatini faollashtirishga yordam beradigan sharoitlarni yaratishdir. Shaxsga yo'naltirilgan pedagogik jarayon esa o'quvchilarning faolligi va subyektligini shakllantirishga qaratilgan maxsus faol ta'lim metodlaridan foydalanishni talab qiladi.

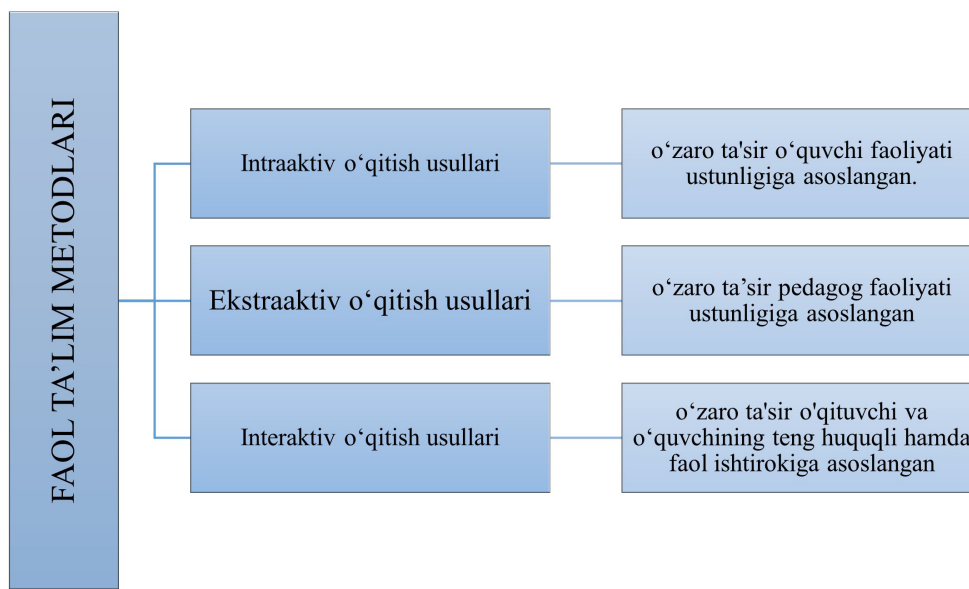
O'quv jarayonida subyektning faoliyatini kuchaytirishga yo'naltirilgan usullar, an'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda, unda o'quvchi nisbatan passiv rol o'ynaydigan usullarga nisbatan faol ta'lim metodlari deb ataladi. Biroq bu nom biroz shartli va to'liq to'g'ri emas, chunki amalda passiv faol ta'lim metodlari mavjud emas. Har qanday o'qitish subyektning ma'lum darajada faoliyatini talab qiladi, u pedagogning faoliyati bilan uyg'un-

lashtirilgan bo'ladi, ya'ni pedagog va o'quvchilar o'rtasida o'zaro ta'sir mavjud bo'lishi shart. Bunday ta'sirsiz o'qitish umuman imkonsizdir. Ammo ushbu faoliyat darajasi har doim bir xil bo'lavermaydi.

"Informatsion o'zaro ta'sir" mohiyatini o'rganib, V.V. Guzeyev o'quv jarayonida o'quvchining faoliyat rolini belgilovchi axborot oqimlarini taqsimlashning uch variantini ajratadi: intraaktiv, ekstraaktiv va interaktiv rejimlar [10].

Shunga muvofiq, faol ta'lim metodlarining mos usullari quyidagicha ajratiladi: an'anaviy o'qitishni faollashtirish usullari (intraaktiv va ekstraaktiv o'qitish usullari) hamda interaktiv o'qitish usullari.

2-rasmda pedagogik o'zaro ta'sir mohiyatiga qarab faol ta'lim metodlarining xarakterini aks ettiruvchi sxema keltirilgan.

2-rasm: Pedagogik o'zaro hamkorlik mohiyatiga qarab faol ta'lim metodlari

Shunday qilib, intraaktiv o'qitish usullarining mohiyati o'quvchilar faoliyatining ustunligi bilan kechadigan o'zaro ta'sirdan iborat. Bu o'zini o'zi bilim olish faoliyati uchun xos bo'lib, masalan, muammoli laboratoriya ishlari, mustaqil bajariladigan ishlar, o'quvchilarning ijodiy ishlari va shunga o'xshash faoliyatlarni o'z ichiga oladi.

Ekstraaktiv o'qitish usullarida yetakchi rol pedagog faoliyatiga beriladi, masalan, muammoli ma'ruzalar, evristik tushuntirish va boshqa shunga o'xshash usullar.

Interaktiv o'qitish usullari esa pedagogik o'zaro ta'sir va hamkorlikni tashkil etishga qaratilgan bo'lib, ularning maqsadi pedagoglar va o'quvchilarning rivojlanishi hamda o'zini o'zi rivojlantirishini ta'minlashdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda interaktiv texnologiyalar va faol ta'lim metodlarining samaradorligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, faoliyatli va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar tashkil etdi. Tadqiqotda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyoslash, kuzatish, suhbat, anketa so'rovi va pedagogik tajriba metodlaridan foydalanildi. Olingan ma'lumotlar umumlashtirish hamda qiyosiy tahlil usullari asosida qayta ishlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oliy ta'lim muassasalarida faol ta'lim metodlarining asosiy xususiyati, V.I. Zagvyazinskiy fikricha, o'qitish jarayonini ilmiy va amaliy faoliyatning haqiqiy sharoitlariga yaqinlashtirish, o'zaro axborot almashish jarayonini kuchaytirish hamda faol ta'lim metodlarini real amaliy faoliyatda qaror qabul qilish mexanizmlari bilan uyg'unlashtirishdan iboratdir [11].

Shu asosda faol ta'lim metodlari shaxsning rivojlanishini ta'minlovchi jarayon sifatida tavsiflanadi. U talabaga ilmiy bilimlarni o'zlashtirish va tegishli faoliyat usullarini egallash orqali o'z faoliyatini tashkil etish imkonini beradi, bu esa talabaning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, faol ta'lim metodlari deb mohiyati o'quvchilarning pedagogik kasbni egallash jarayonida intellektual, shaxsiy va ijtimoiy faollik hamda mustaqilliklarini namoyon qilishga, shuningdek, shaxsiy va kasbiy

jihtadan qimmatli sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladigan didaktik va psixologik sharoitlarni yaratishga qaratilgan metodlar tushuniladi.

Pedagog o'z kasbiy faoliyatida o'quvchilarning turli faoliyat turlarini hisobga olgan holda didaktik va psixologik sharoitlarni yaratadi. Shu bois, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash jarayonida faol ta'lim metodlarini quyidagicha aniqlash mumkin:

Faol ta'lim metodlari - bu pedagogning faoliyat usullari bo'lib, ular pedagogik o'zaro ta'sirni ta'minlaydi. Ushbu jarayon davomida talabalar professional bilim va faoliyat ko'nikmalarini mustaqil hamda faol o'zlashtirishlari uchun shart-sharoitlar yaratiladi, shuningdek, shaxsiy va kasbiy o'zini rivojlantirish qobiliyati shakllantiriladi.

Ushbu ta'rifda quyidagi muhim xususiyatlar aks etadi: faol ta'lim metodlaridan foydalanilganda pedagogning faoliyati o'quvchilarning faoliyatiga nisbatan meta-faoliyat sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, u o'quvchilarning faoliyatini kasbiy yo'naltirilgan, ijodiy va o'zini rivojlantiruvchi, subyekt sifatidagi xususiyatga ega bo'lishini ta'minlovchi interaktiv o'zaro ta'sirni tashkil etishga qaratilgan bo'ladi.

Ta'rifdan shuni anglash mumkinki, faol ta'lim metodlari kasbiy kompetentlikni ta'minlovchi usullardir.

Faol ta'lim metodlarining xilma-xilligi, ularning ko'p funksiyaliligi va ulardan turli maqsadlarga erishish uchun foydalanish imkoniyatlari quyidagi jadvalda keltirilgan.

1-jadval: **Faol ta'lim metodlari tasnifi**

Asosiy tasniflash xususiyati	Metodlar
Qo'llanilish darajasi bo'yicha	Umumiy pedagogik – barcha fanlarda qo'lanadi Xususiy fanga oid – ma'lum fan uchun tor uslubiy – ayniqsa bir usul yoki mavzuda
O'quv faoliyati yo'nalishi bo'yicha	Emotsional – His-tuyg'uga ta'sir qiladi Ratsional – aqliy, mantiqiy fikrlashga qaratilgan
Tashkiliy shakli bo'yicha	Individual – yakka o'quvchi bilan juftlikda Guruhda Jamoaviy (butun sinf bilan)
Fikrlash mantig'i bo'yicha	Induktiv – xususiydan umumiyga Deduktiv – umumiydan xususiyga
Ta'lim funksiyasiga ko'ra	Translyatsion – bilim berish Rivojlantiruvchi – fikrlashni rivojlantiradi
Kasbiy faoliyat modeli mavjudligi bo'yicha	Imitatsiyasiz Imitatsiyali – o'yinsiz va o'yinli (rolli o'yinlar, keyslar)
Faollik xarakteriga ko'ra	Tashqi faollikni uyg'otuvchi usullar ichki faollikka yo'naltirilgan, refleksiya usullar
Kasbiy kompetentlikni shakllantirish bo'yicha	Shaxsiy kompetentlik nazariy kompetentlik amaliy kompetentlik

Kasbiy ta'limning barcha darajalarida faol ta'lim metodlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, uning shakllari, usullari va vositalari yordamida an'anaviy o'qitishda qiyin erishiladigan bir qator yangi vazifalarni samarali hal qilish mumkin:

- nafaqat bilim olishga, balki kasbiy motivlar va qiziqishlarni shakllantirish;
- bo'lajak o'qituvchining nazariy va amaliy tafakkurini, shuningdek, uning ijtimoiy-axloqiy fazilatlarini tarbiyalash;
- modellashtirish usullarini egallash;
- talabalarga kelajakdagi kasb yoki uning asosiy tarkibiy qismlari haqida to'liq tushuncha berish.

Faol ta'lim metodlaridan foydalanishni tavsiflovchi asosiy tamoyillarni quyidagicha belgilash mumkin:

Polilog - bu pedagogik jarayon subyektlarining o'zaro hamkorligiga asoslangan muloqot shakli bo'lib, u pedagoglar va talabalar o'rtasidagi, shuningdek, talabalar o'rtasidagi muloqotni qamrab oladi hamda norasmiy, dialogik munosabatlar va o'zaro ishonchni nazarda tutadi. An'anaviy ta'limda ustun bo'lgan o'qituvchi monologidan voz kechib, ko'p pozitsiyali ta'lim shakli – polilogga o'tish jarayonida qat'iy qarama-qarshilik mavjud bo'lmaydi. Bunda e'tibor faqat o'qituvchining nuqtayi nazariga qaratilib qolmay, balki didaktik-kommunikativ muhit yaratiladi. Ushbu muhit subyekt-ma'noli muloqotni, refleksiya hamda bo'lajak o'qituvchi shaxsining o'zini o'zi namoyon etishi va o'zini o'zi ro'yobga chiqarishini ta'minlaydi.

Mashg'ulotlar davomida va undan so'ng jarayonning barcha ishtirokchilari tomonidan amalga oshiriladigan doimiy refleksiya natijasida shaxsiy hamda kasbiy rivojlanishning intellektual va emotsional darajasida "o'zini" kuzatish va tahlil qilish ko'nikmasi shakllanadi.

Pedagogik jarayonning improvizatsionligi muhitni hisobga olish (guruhning umumiy ruhiy holati, har bir ishtirokchining individual xususiyatlari, guruh ichidagi o'zaro munosabatlar xarakteri, mazkur mashg'ulotdan oldingi faoliyat va boshqalar) hamda o'zlashtirish jarayonlarining dinamik kechishi bilan belgilanadi. Kasbiy faoliyat usullarini o'zlashtirish faqat ushbu faoliyat turida faol ishtirok etish sharti bilan mumkin. Pedagogik jarayonning improvizatsionligi, shuningdek, kasbiy faoliyatni imitatsiya qilish va modellashtirish orqali ham ta'minlanadi. Kasbiy faoliyatni imitatsiya qilish, pedagogik o'yinlardan foydalanish talabalarda bilimlarning kompleks shakllanishini ta'minlaydi, ularning ijodiy faolligini rivojlantiradi, pedagogik ko'nikmalarni o'zlashtirishga xizmat qiladi hamda ta'lim va amaliyot o'rtasidagi ziddiyatni bartaraf etishning eng samarali yo'llaridan biri hisoblanadi. Bu esa maktabdagi bevosita amaliyot boshlanishidan avval ham ijobiy pedagogik tajriba to'plash imkonini yaratadi.

Interaktiv texnologiyalar - bu axborot-kommunikatsiya vositalari yordamida o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida ikki tomonlama muloqotni ta'minlaydigan texnologiyalardir.

Interaktiv texnologiyalar ta'lim jarayonini zamonaviy va samarali tashkil etish imkonini beradi. Ular o'qituvchi va talaba o'rtasida ikki tomonlama muloqotni ta'minlaydi hamda ta'lim mazmunini vizual va tushunarli shaklda yetkazadi.

Ushbu vositalar talabalarning darsga qiziqishini oshiradi, mustaqil o'rganish imkoniyatini kengaytiradi va axborot kompetentligini rivojlantiradi. Ayniqsa, masofaviy ta'lim sharoitida interaktiv texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar o'zaro uyg'un holda qo'llanilganda yanada yuqori samardorlikka erishiladi. Masalan, loyiha metodini amalga oshirishda multimedia vositalari va internet resurslaridan foydalanish, bahs-munozaralarni onlayn platformalarda tashkil etish yoki testlarni raqamli shaklda o'tkazish ta'lim jarayonini takomillashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar muhim omil hisoblanadi. Ular ta'lim jarayonini samarali, interaktiv va innovatsion asosda tashkil etish imkonini beradi.

Zamonaviy pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonida talaba shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish va amaliy faoliyatga asoslangan metodlarni qo'llash ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shundagina raqobatbardosh, ijodkor va malakali o'qituvchi shaxsini shakllantirish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kasbiy kompetentlikning shakllanishi bo'lajak o'qituvchi ta'lim faoliyatining faol subyekti sifatida namoyon bo'lgandagina samarali amalga oshadi. Bu esa o'qish jarayonini shaxsning o'zgarishi va o'zini rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyat sifatida tashkil etishni nazarda tutadi. Bunday jarayon individual fikrlash uslubining shakllanishi bilan tavsiflanadi. U talabaning shaxsiy kuchli jihatlariga tayangan holda umuminsoniy madaniyatni, pedagogik nazariya va amaliyotni o'zlashtirishning uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi. Pedagogik oliy ta'lim muassasasida o'quv faoliyati o'qituvchi va bo'lajak pedagogning hamkorlikdagi samarali faoliyati asosida tashkil etilib, ta'lim jarayoni ishtirokchilarining har birini pedagogik munosabatlarni shakllantirish hamda o'zini rivojlantirish tajribasi bilan boyitadi^[12]. Faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar aynan shunday imkoniyatni yaratadi, ya'ni ular bo'lajak o'qituvchilarda subyektlik sifatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar pedagogning professional va shaxs sifatida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu ma'noda, ular bo'lajak o'qituvchilarning o'zini o'zi rivojlantirish jarayonida muhim yo'nalish va mezon bo'lib xizmat qiladi. Muammoli vaziyatlarga duch kelgan talaba o'zining ayrim kamchiliklarini anglay boshlaydi hamda ularni pedagog sifatida maqsadga yo'naltirilgan o'zini rivojlantirish orqali bartaraf etish mumkinligini tushunadi.

Faol ta'lim metodlari va interaktiv texnologiyalar bo'lajak o'qituvchining o'zini pedagogik faoliyat subyekti sifatida anglashini shakllantirishda ham samarali hisoblanadi. Chunki ushbu metod va texnologiyalar talabaning muammoli pedagogik vaziyatlarni hal etish jarayoniga muntazam jalb etilishini nazarda tutadi. Natijada bo'lajak o'qituvchida faol va ijodiy pozitsiya shakllanadi, bu esa subyektlikning eng muhim namoyon bo'lish shakllaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Зимняя И.А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования // Высшая школа: проблемы и перспективы: Материалы 7-й Междунар. науч.- метод. конф. - Мн.: РИВШ, 2005. - С. 283 - 286.

2. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. - М.: Флинта, 1998. – 200 с.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка. - М., 1984.
4. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ. - 2-е изд., испр. - М.: Когито-Центр, 2001. - 142 с.
5. Occupational standards: International perspectives / Ed. By Oliveira J. – Columbus, OH: Center on Education and Training for Employment, the Ohio State University, 1995. - 142 p.
6. Winch C. Education, work and social capital: towards a new conception of vocational education. - London - New York. - 2000. - 220 p.
7. Development and implementing local education Standards / Ed. by Meyers R. - ERIC Clearing House on Assessment and Evaluation, 1998. - 368 p.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - М.: Учпедгиз, 1946. - 704 с.
9. Педагогика / В.А. Сластенин и др. - 3-е изд. - М.: Школа-Пресс, 2000 - 512 с.
10. Гузеев В.В. Лекции по педагогической технологии. – М.: Знание, 1992. - 60 с.
11. Загвязинский В.И. Теория обучения: Современная интерпретация. - М.: Издат. центр "Академия", 2001. - 192 с.
12. Казимирская, И.И. Теоретические основы формирования педагогической направленности мышления учителя в системе профессионального образования: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. - М., 1992. - 34 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(6)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.